

чутливість до відтінків міжособистісних відносин, наявний у 70% студентів філологічного напрямку та 45% - економічного; високий рівень мають 15% студентів I групи та 45% - II групи.

Можна зробити висновок, що великих розбіжностей щодо комунікативної сфери в особливостях темпераменту двох груп не виявлено, але представники філологічного напрямку мають вищі результати в ергічності та темпі комунікативної сфери, що неодноразово пов'язано з їхньою професійною діяльністю.

Роблячи висновок, ми можемо сказати, що, виходячи з результатів проведеного дослідження, особливості темпераменту проявляються у обраних професіях, можливо не дуже чітко, так як сфер діяльності обох напрямків мають дещо спільне, але все одно помітні відмінності в ергічності психомоторної сфери, де майбутні економісти мають вищий рівень, ергічності комунікативної сфери, в якій студенти філологічного напрямку мають більш високі показники, пластичності комунікативної сфери, в якій студенти економічного напрямку показали вищі показники, темпі комунікативної сфери, де студенти англо-німецького факультету мали вищий рівень. Щодо емоційності то відмінності не значні.

Отже властивості темпераменту грають свою важливу роль в діяльності особистості, але це не значить, що для людей, наприклад з низьким рівнем ергічності чи пластичності інтелектуальної сфери темпераменту закрита дорога до професій, які потребують більш вищого показника.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий. – СПб.: Питер, 2004. – 701 с
2. Нартова-Бочавер С. К. Дифференциальная психология. – М.: Флинта, 2003. – 280 с.
3. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 1998. - 705 с.
4. Небиліцин В. Д., Психофізіологічні дослідження індивідуальних розходжень, - М., 1976 р. – стор. 185.
5. Немов, Р.С. Психология. Учебник для вузов. В 3-х т. - М.: Гуманит. Изд. Центр Владос, 2006. - 639 с.
6. Мерлин В. С. Очерк теории темперамента. — М.: Просвещение, 1964.
7. Гуревич К. М. Дифференциальная психология и психодиагностика – Раздел I Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы – Питер, 2008. – 336с.

Єрух В.В.

Особливості емоційного інтелекту у студентів різних спеціальностей

Словосполучення «емоційний інтелект», яке з'явилося у психологічному тезаурусі з проблем психології особистості після виходу у світ робіт

американських психологів Г.Гарднера [5,6], Д. Големан [7], Дж. Майєра, П.Саловея [9], ще років десять тому викликало б здивування через незвичність поєднання понять «емоція» та «інтелект», які здавалися протилежними за змістом. Не менше дивувало твердження авторів, які ввели у науковий обіг поняття «емоційний інтелект», щодо ролі цієї інтегральної властивості особистості у визначенні успіху будь-якої діяльності людини за будь-яких умов[8]. І нині, хоча проблематика, пов'язана з вивченням емоційного інтелекту, знаходить вельми широке відображення в тематиці наукових конгресів та спеціальних конференцій з проблем психології особистості. Слід зауважити, що після виходу у світ 1995 р. монографії Д.Големана «Емоційний інтелект»[7] вона миттєво стала бестселером. Доречним епіграфом до книги стало висловлювання Арістотеля: «Будь-хто може розгніватися – це легко. Однак виявити гнів стосовно саме тієї людини, яка на це заслуговує, потрібною мірою, у відповідній формі – це не легко» [2]. Твердження ж про те, що емоційний інтелект, на відміну від загального (вимірюваного за допомогою IQ і значною мірою зумовленого генетично), можна розвинути в будь-якому віці, віддає перевагу тому, хто ним володіє, перед носіями високого IQ у досягненні успіху в житті.

Мета статті полягає в представленні результатів експерименту дослідження особливостей емоційного інтелекту у студентів різних спеціальностей.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження. В останні роки все більше психологів погоджується з думкою М.Гарднера стосовно того, що у центрі старих концепцій коефіцієнта розумового розвитку уміщався вузький діапазон лінгвістичних та математичних здібностей і що високий бал у тесті на коефіцієнт розумового розвитку пророчив успіх у школі або у викладацькій діяльності, однак на нього слідувало все менше окладатися так як життєві шляхи відходили від академічних [2,7]. Ці психологи, у числі яких був Р.Стернберг та П.Саловея, розширили уявлення про інтелект, спробувавши наново оцінити його з точки зору того, що саме потрібно, для того щоб досягти успіху у житті. А такий шлях пошуку повертає нас до розуміння того, наскільки важливий «особистісний» або емоційний інтелект[2].

П.Саловея доповнив прийняті М.Гарднером особистісні розумові здібності у своє головне визначення емоційного інтелекту, розширив їх до п'яти головних сфер. Перша реалізується у вигляді усвідомлення людиною власних емоцій і вважається провідною в емоційному інтелекті оскільки спроможність керувати власними емоціями, регулювання їх виявлення починається з того моменту, коли людина зрозуміє причини виникнення у неї переживань, їх характер та інтенсивність [9]. Цю область емоційного інтелекту прийнято називати «Емоційною обізнаністю». Самообізнаність – розпізнання будь-якого відчуття, коли воно появляється – є наріжний камінь емоційного інтелекту. Здатність час від часу відстежувати власні емоції та почуття має вирішальне значення для психологічної проникливості і розуміння самого себе. Нездатність помічати свої істинні почуття залишає нас на їх свавілля. Люди,

впевненіші у своїх почуттях, виявляються кращими лоцманами свого життя, менше сумніваючись у правильності особистих рішень, починаючи з того, на кому одружуватися або за кого вийти заміж, і закінчуючи тим, за яку справу взятися [1]. Другий компонент емоційного інтелекту виявляється у регулюванні власних емоцій, ґрунтується на їх самоусвідомленні. Управління власними переживаннями має прояв у зусиллях заспокоїти себе, позбавитися тривожного стану, роздратованості або смутку [3]. *Управління емоціями* – це вміння справлятися з почуттями, щоб вони не виходили за належні рамки, - це здібність, яка ґрунтується на самоусвідомленні. Люди, яким бракує цієї сфери, постійно борються з тяжким занепокоєнням, тоді як люди, що нею володіють, уміють набагато швидше приходити в норму після життєвих невдач і прикросів[2]. Третій компонент емоційного інтелекту визначений як спроможність налаштувати себе до діяльності або «*Самомотивація*». Ця сфера реалізується у зусиллях людини спрямовувати власні емоції на досягнення мети діяльності, самомотивування нових досягнень, креативну діяльність [3]. Упорядковування емоцій заради досягнення мети потрібне для зосередження уваги, для самомотивації і володіння собою і для того, щоб бути здатним до творити. Самоконтроль над емоціями - відстрочення задоволення і пригнічення імпульсивності - лежить в основі усіляких досягнень. Здатність привести себе в стан "натхнення" забезпечує досягнення видатної якості будь-яких дій. Люди, що володіють цим мистецтвом, як правило, виявляються продуктивнішими і успішнішими в усьому, за що б не узялись [2]. Четвертий компонент емоційного інтелекту трактується як розпізнавання та розуміння емоцій, що виникають в інших людей. *Розпізнавання емоцій в інших людях* реалізується зокрема у виявленні емпатії. Люди, спроможні виявити емпатію, є чутливішими до слабких соціальних ознак, які вказують на те, що навколишні мають певні проблеми чи переживання і їх потрібно враховувати під час спілкування [1]. Емпатія – здатність, що спирається на емоційне самоусвідомлення, – є основним "людським даром". Люди, здатні співпереживати, більше налаштовані на тонкі соціальні сигнали, що вказують, чого хочуть або чого потребують інші люди. Це робить їх більше відповідними для професій або занять, пов'язаних з турботою про інших, наприклад, для викладання, торгівлі і управління[2]. П'ятий компонент емоційного інтелекту реалізується у вмінні підтримувати доброзичливі стосунки з іншими людьми. Він розглядується авторами, цілком справедливо, як своєрідне мистецтво позитивного ставлення до інших людей, як дуже цінна соціальна навичка, що реалізується у спроможності людини володіти емоціями, що виникають під час взаємодій з іншими людьми[3]. Мистецтво *підтримувати взаємовідносини* здебільшого полягає в умілому поводженні з чужими емоціями. Люди, що відрізняються подібними талантами, відмінно справляються з усіма справами, успіх яких залежить від умілої взаємодії з іншими; вони - просто зірки спілкування[2].

Зрозуміло, в кожній з цих сфер люди виявляють різні здібності. Хтось з нас, можливо, цілком вдало справляється зі своєю тривожністю, але при цьому

не занадто вправно стримує прикрощі іншої людини. Це в свою чергу впливає на поведінку людини та, без сумніву, на її пріоритети у виборі майбутньої професії.

Типового представника (чоловічої статі) професії, яка пов'язана з точними науками відрізняє - що, втім, не дивно - широке коло інтелектуальних запитів і здібностей. Він честолюбний і продуктивний, передбачуваний і наполегливий і необтяжений турботами про себе. Ще він схильний до критики, поводиться протекційно, вимогливий і стриманий, випробовує незручність від проявів сексуальності і чуттєвих переживань, невиразний, емоційно урівноважений [2].

Представника (чоловічої статі) професії, яка пов'язана з гуманітарними науками в соціальному відношенні спокійні, доброзичливі і перебувають у відмінному настрої, не схильні до страху і не схильні до тривожних роздумів. Вони обов'язкові у відносинах з людьми і початих справ, охоче беруть на себе відповідальність і дотримуються етичних принципів, в спілкуванні з іншими вони доброзичливі і дбайливі. Їх емоційне життя багате подіями, але в належних межах. Вони перебувають у згоді з самими собою, з іншими і з суспільством, в якому живуть[2].

Жінки які «працюють з цифрами» упевнені у своєму інтелекті, вони вільно виражають свої думки, добре розбираються в інтелектуальних проблемах і відрізняються широким колом інтелектуальних і естетичних потреб. У них явно вгадується прагнення до самоаналізу, вони часто впадають в тривогу, мучаться свідомістю провини, схильні до довгих роздумів і зазвичай не наважуються відкрито проявити свій гнів (але виражають роздратування непрямым шляхом)[3].

Представниці професій пов'язаних з гуманітарними науками, навпаки, надмірно напористі, відверті у вираженні своїх почуттів і завжди задоволені собою. Життя для них повне сенсу. Подібно до чоловіків, вони доброзичливі і товариські і виражають свої почуття належним чином (і зовсім не у бурхливих вибухах, за якими згодом жалкують), і ще вони добре справляються із стресом. Їх уміння триматися в суспільстві дозволяє їм легко сходитися з новими людьми; вони задоволені собою, а тому пустотливо веселі, безпосередні і легко піддаються чуттєвим переживанням. На відміну від жінок з високим коефіцієнтом розумового розвитку вони не страждають від тривоги і свідомості провини і не схильні занурюватися в глибокі роздуми[2].

Результати експериментального дослідження та їх обговорення. В дослідженні прийняло участь 60 студентів 2 курсу – майбутніх представників різних професій.

Вибірку дослідження представили студенти факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ), студенти історичного факультету Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ), студенти факультету програмування Криворізького технічного університету (КТУ), студенти струнного відділення Криворізького обласного музичного училища (КОМУ).

Психологічна діагностика передбачала застосування методики *Н.Холла* «Вимірювання емоційного інтелекту»[4]. Ця методика допомагає виявити здатності розуміти ставлення особистості, репрезентовані в емоціях та управляти емоційною сферою на основі прийняття рішень.

Аналіз отриманих результатів дослідження дозволив виявити певні спільності та розбіжності між майбутніми представниками різних професій.

Узагальнюючий аналіз результатів дослідження особливостей емоційного інтелекту у студентів історичного факультету Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ) (рис.1) дозволяє констатувати, що для майбутніх представників цієї професії характерним є середній рівень емпатії та знання своїх емоцій. Не менш важливу роль відіграють соціальні навички. Слід відзначити дуже низький рівень самомотивації та управління емоціями.

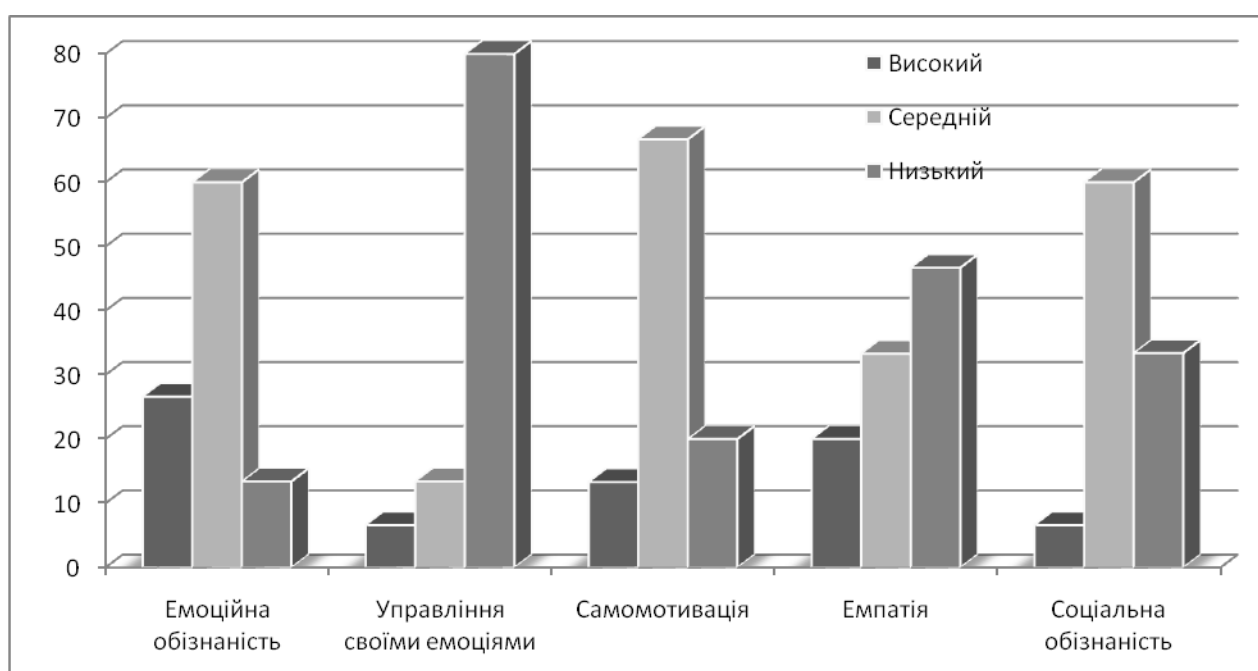

Рис.1 Рівні розвитку компонентів емоційного інтелекту у студентів історичного факультету КДПУ (за методикою Н.Холла).

З діаграми видно, що у представників факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ) (рис.2) високі показники представлені у області самомотивації, емпатії та соціальних навичок. В свою чергу ці показники є найбільшими з поміж всіх у чотирьох груп. Їм притаманна така риса як надія. З точки зору емоційного інтелекту сподіватися означає не піддаватися непереборній тривозі або депресії і не втрачатися в періоди важких випробувань і невдач.

Що стосується останніх двох показників то можна зазначити, що люди з високим рівнем емпатії та соціальних навичок відмінно орієнтуються у суспільстві, продуктивно налагоджують контакти з іншими людьми. Спілкування та комунікації – це їх сфера діяльності.

Рис.2 Рівні розвитку компонентів емоційного інтелекту у студентів факультету іноземних мов КДПУ (за методикою Н.Холла).

Проаналізувавши показники майбутніх представників професій які пов'язані з музикою, а саме студентів струнного відділення Криворізького обласного музичного училища (КОМУ) (рис.3) ми дійшли висновку, що у майбутніх представників музичної професії найвищий рівень (з поміж всіх груп) емоційної свідомості та управління емоціями.

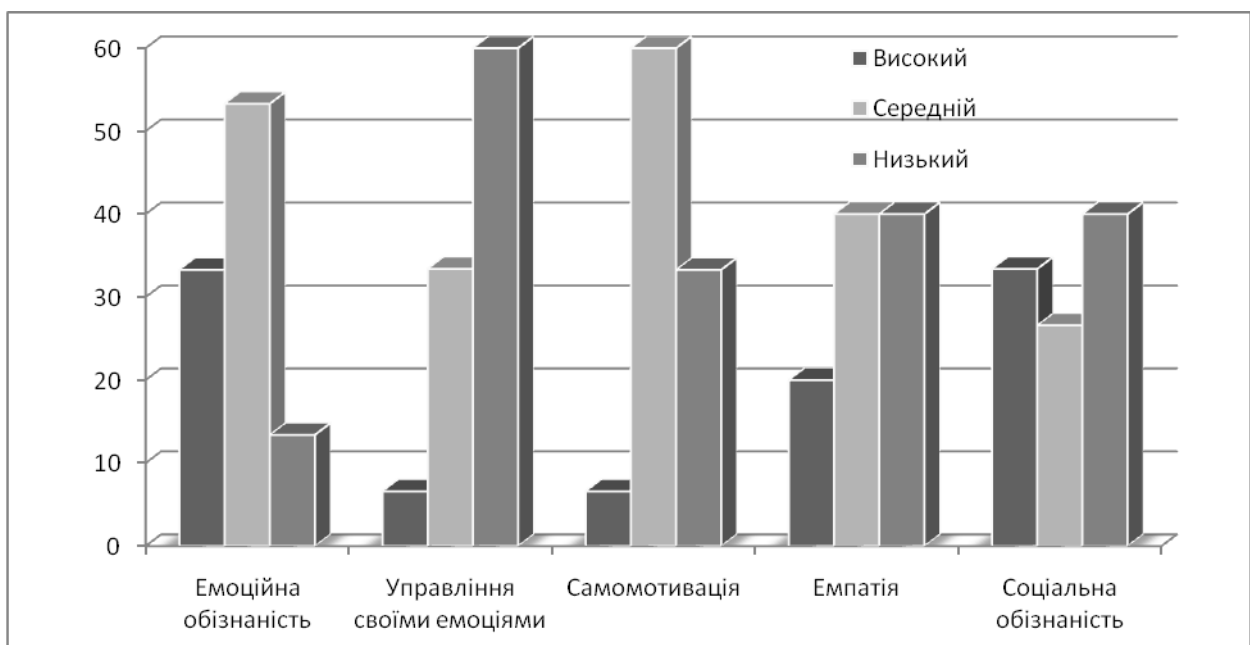

Рис. 3 Рівні розвитку компонентів емоційного інтелекту у студентів струнного відділення КОМУ (за методикою Н.Холла).

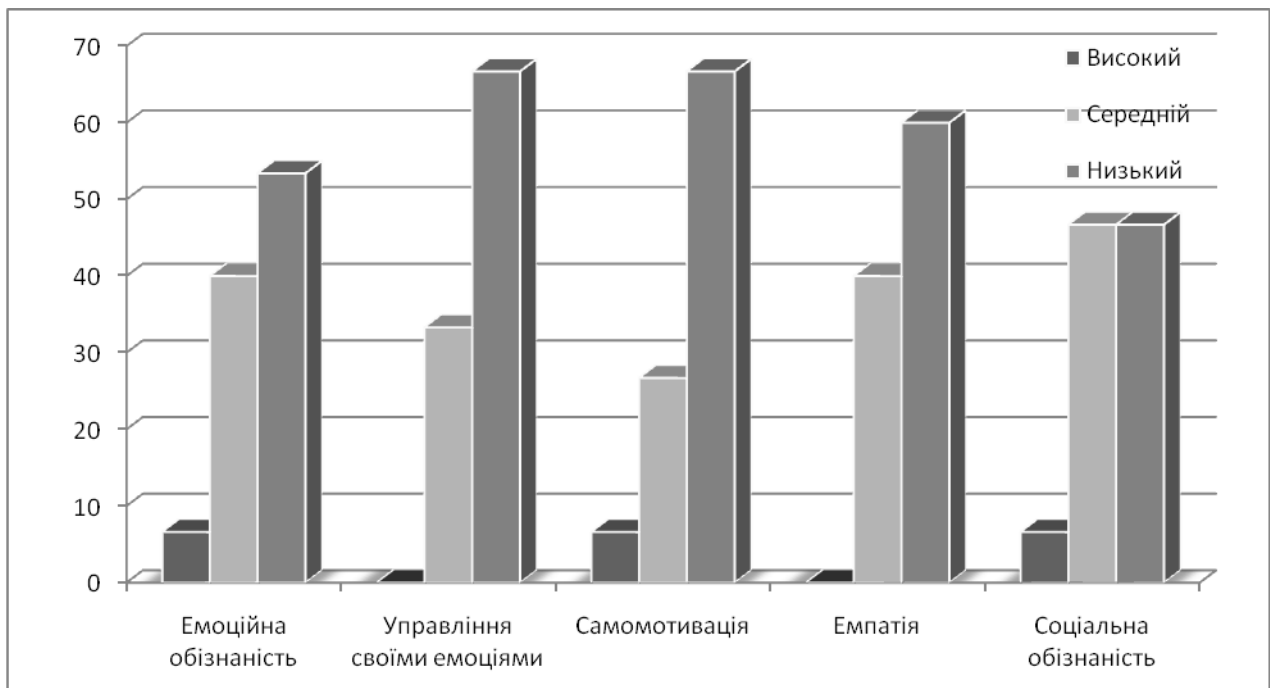

Рис. 4 Рівні розвитку компонентів емоційного інтелекту у студентів факультету програмування КТУ (за методикою Н.Холла).

Як можна побачити з рис. 4, усі показники майбутніх програмістів занижені, що ймовірно, пояснюється тим, що робота з інноваційними технологіями не вимагає обов'язкового високого рівня емоційного інтелекту.

Узагальнені результати дослідження особливостей емоційного інтелекту у студентів різних спеціальностей представлено у таблиці 1.

Табл.1.

Рівні розвитку сфер емоційного інтелекту у майбутніх представників різних професій (за методикою Н.Холла), (%)

Сфери	Рівні	Факультет іноземних мов КДПУ	Факультет історії КДПУ	Криворізьке музичне училище струнне відділення	Факультет програмування КТУ
Емоційна обізнаність	Високий	6,6	26,6	33,3	6,6
	Середній	60	60	53,3	40
	Низький	33,4	13,4	13,4	53,4
Управління своїми емоціями	Високий	0	6,6	6,6	0
	Середній	40	13,4	33,4	33,3
	Низький	60	80	60	66,7
Самомотивація	Високий	40	13,3	6,6	6,6
	Середній	40	66,7	60	26,7
	Низький	20	20	33,3	66,7
Емпатія	Високий	26,6	20	20	0
	Середній	66,6	33,3	40	40
	Низький	6,8	46,7	40	60
Розпізнавання емоцій інших	Високий	26,6	6,6	33,4	6,6
	Середній	60	60	26,6	46,7
	Низький	13,4	33,4	40	46,7

Таким чином, ми можемо констатувати, що деякі показники є дійсно вражаючі. Так, у сфері «Емоційна обізнаність» найбільша кількість студентів з високими показниками представлена струнним відділенням Криворізького обласного музичного училища (КОМУ). У тій же сфері найбільша кількість студентів з низьким показником представлена студентами факультета програмування Криворізького технічного училища (КТУ). Що ж стосується такої сфери як управління своїми емоціями, то найбільша кількість студентів з високими показниками представлена майбутніми представниками таких професій як факультет історії Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ) та струнним відділенням Криворізького обласного музичного училища (КОМУ). Найбільша кількість з низьким показником представлена студентами факультету історії Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ). У сфері самомотивація найбільший показник у студентів факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ). У тій же сфері найбільша кількість студентів з низьким показником представлена студентами факультета програмування Криворізького технічного училища (КТУ). У сфері емпатії перебільшують студенти факультету іноземних мов Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ), найбільша кількість з низьким показником у студентів факультету програмування Криворізького технічного училища (КТУ). У останній сфері високий показник у студентів струнного відділення Криворізького обласного музичного училища (КОМУ), у той час як у студентів факультету програмування Криворізького технічного училища (КТУ) показник низький.

Список використаних джерел

1. Гальперин П.Я. К учению об интериоризации // Вопросы психологии. – 1966. - № 6. – С. 25-33.
2. Гоулман, Д. Емоційний інтелект/ Деніел Гоулман; пер. с англ. А.П. Ісаєвої. – М.: АСТ:АСТ МОСКВА; Володимир: ВКТ, 2010. – с. 6-191.
3. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: [Монографія]. – К.: Вища шк., 2003. – с.4-5.
4. Пов`якиль Н.І. Основи психології конфлікту (практикум): навчальний посібник «Для студентів психологічних спеціальностей» - К.: Вид-во МПУ імені М.П. Драгоманова, 2009 р.- 389 стр.
5. Gardner H. Frames of mind: The theory of multiple intelligences. – New York: Basic Books, 1983
6. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice. – New York: Basic Books, 1993. – 304p.
7. Goleman D. Working with Emotional Intelligence. - New York: Bantam Books, 1998. – 383p.
8. Grazzani Gavazzi I. How to do things with emotions: problematic shared plans in everyday life// Proceedings of the 9th Conference of ISRE / University of Toronto Press. – Toronto 1996. – P. 339-343.

9. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence//
Intelligence. – 1993. – Vol. 17, N 4. – P. 433 – 442.